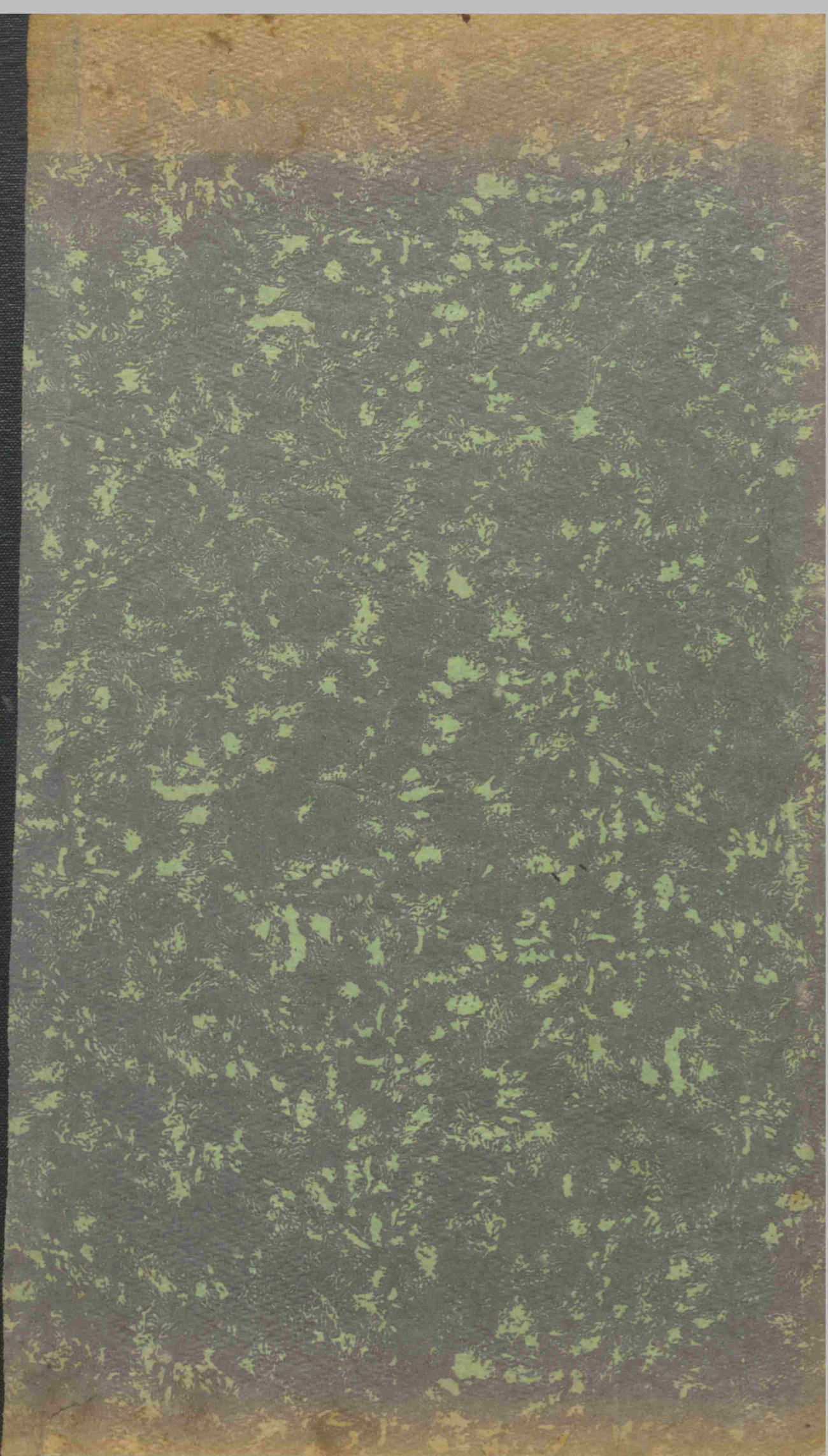

TEZ

4016

4016

7

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ EDEBİYAT FAKÜLTESİ

SANAT TARİHİ BÖLÜMÜ

T E Z K O N U S U

İSTANBUL SELİMİYE KIŞLASI VE SELİMİYE CAMİİ

Kalme edildi

7. II. 1966

o. Selman

7625

FİLİZ

GÜNERİ

3714

1 9 6 6

İ Ç İ N D E K İ L E R

Ö N S Ö Z

I- G İ R İ Ő

II- S E L İ M İ Y E K İ Ő L A S I

A- Kışlanın bulunduğu yerin tarihçesi

B- Kışlanın mevki ve kısa tarihi

1- İnşaa tarihi ve muhtelif devirlerdeki durumu

2- Muhtelif zamanlarda yapılan tamirler

C- Mimarı özellikleri

1- Cepheler

a) Dış cephe

b) İç cephe

2- Bodrumlar

a) Bodrum kat

b) İkinci bodrum kat

I- Portaller

II- Koridor

III- Merdivenler

IV - Odalar

c) 1 nci Bodrum kat

I- Portaller

II- Koridor

III- Merdivenler

IV - Odalar

3- Katlar

a) Zemin kat

I- Portaller

II- Koridor

III- Merdivenler

IV - Odalar

b) 1 nci Kat (Komutanlık katı)

I- Portaller

II- Koridor

III- Merdivenler

IV - Odalar

4- Kuleler

5- Tuvaletler

6- Mutfaklar

7- İç Bahçe

8- Tavlalar

III- S E L İ M İ Y E Ç E Ş M E S İ

IV - S E L İ M İ Y E C A M İ İ

a) Selimiye camininin mevki

b) Selimiye camininin kısa tarihçesi

c) Mimari özellikleri

1- İnşa sanatı

2-Dış cephe

3- İç cephe

4- Tezyinat

V- M U K A Y E S E

VI - N E T İ C E

VII- B İ B L İ Y O Ğ R A F Y A

VIII- P L A N , K R O K İ , Ş E K İ L , K E S İ T v e R E S İ M L E R İ N L İ S T E S İ

Ö N S Ö Z

Yüzyıllar boyunca askerliğe önem veren yüce Türk milleti hemen her kıtada büyük ve sanat Tarihi bakımından değerli kışlalar meydana getirmiştir. Bu kışlaların yapılmasında birçok değerli mimar vazife almış ve basit binalar yerine büyük ve sanat değeri olan binaların inşası ön plâna tutulmuştur.

Bu eserlerden biri olan Selimiye kışlası 45 000 m² bir araziye oturtulmuş ve bugün dahi İstanbul'un en büyük binalarından biridir. Nitekim çok eski tarihlerde bu binanın büyüklüğünü belirtmek üzere aynı kışlada aynı zamanda askerlik yapan iki kardeşin tezkere almaya kadar birbirini görmeyişi misâl olarak anlatılmaktadır.

Kışlanın yanı başına kurulan Selimiye camii de gerek teknik gerekse mimari bakımından değerli bir abide halinde büyük kışlaya süslemektedir.

Tez çalışmalarımın devamınca üzüntü ile gördüm ki camiler ve bilhassa kışlalar hakkında yeteri kadar tarihi bilgiye rastlamadığım gibi Selimiye camininin plân ve bilgileri Vakıflar Müdürlüğünde bulunması gerektiği halde böyle bir şeyin de mevcut olmadığını gördüm. Bütün bunlar tarihe bağlılığımızın azaldığını ortaya koyan üzücü delillerdir.

Selimiye kışlasınının plânlarını büyük bir yardım ve anlayışla hazırlayarak bana vermek lutfunda bulunan İstanbul Batı Bölgesi İnşaat Emlâk Grup Başkanlığına ve personeline teşekkür etmeyi bir vazife sayarım.

Tezimin hazırlanmasında büyük ilgi ve yardımlarını gördüğüm, çok kıymetli hocam Prof. Dr. Oktay Aslanapa ve asistan Metin Sözen'e; Topkapı müzesi yetkililerine ve diğer zevata teşekkür ederim.

P İ L İ Z G Ü N E R İ

I - G İ R İ Ő

Askeri mimaride kiŐlaların çok önemli bir yeri vardır.KiŐla tbiri,yazın çadırlarda oturan askerlerin kiŐ mevsimlerinde barınmaları için yapılmış olan binalara verilen kiŐlak sözünden gelir.

KiŐla denilebilecek muntazam teŐkilatlı ve birçok askeri daimi surette barındıracak binaların ncleri;Yeniçeri denilen askeri teŐkilattan ve Fatih devrinden sonra acemi olanlar kişlası,topçular kişlası,top dökümhanesi,tershane gibi askeri yapılar olunur. İstanbul'un fethinden sonra biri Őehzde baŐında,Şimdiki Őehzde camii yerinde ve karŐısında,digeri Aksaray'da Et meydanında yeniçerilere mahsus iki kiŐla yapılmıŐtı.Bunların birincisine Eski odalar ve ikincisine,daha sonra yapıldığı için,Yeni odalar denirdi.

Daha sonra Kanunî Sultan Süleyman zamanında Eski odaların bazıları yıkılmış ve buraya Őehzde camii inşa edilmiştir.

Bilhare yanmış ve yıkılmış olan bu kiŐlalardan bugün birŐey kalmamış olduğundan mimarileri hakkında tam bir bilgimiz yoktur.Bazı vesikalardan öğrendiğimize göre bu kiŐlalargeniŐ sahaları işgal eden tek katlı ahşap binalardı.17 nci asırda Fransız elçisi ile beraber Eski ve Yeni odaları gezen Antonie Galland intibalarını Őöyle nakletmektedir.

"Eski ve yeni odalar,bir tarafı renk renk çinilerle kaplı ve pencereleri yaldızlarla süslü mermer çerçeveli olan uzun binalardı.Odalar Yeniçeriler ve zabitler için çok rahat dairelerdi.Mutfaklara kadar her yerde akar sular bulunacak derecede konforlu idi.çinilerle kaplı olan duvar tarafındaki dehlizler birçok fenerlerle aydınlanmış bulunuyordu.Bu binalar yeniçeri bölüklerinin hepsine yetmediği için çok geniş olan sahada diger binalarda yapılmıŐtı."

Buradanda anladığımızı göre odalar denilen bu kiŐlalar asker ve subayların oturmasına,yatmasına mahsus birçok odaları ve koėuŐları ihtiva eden binalardı.Ortalarında geniş avluları ve sağlam kapıları olan bu kiŐlaların bir avlu etrafına dizilmiş odalardan ibaret medreselere benzer plnda olmaları çok muhtemeldir.Bunlardan padişahın ziyaretinde oturması için birer taht odası bulunurdu. (1)

(1) C.E.Arseven :Türk Sanatı Tarihi İstanbul say. : 654

Bu kışlalar İstanbul'un büyük yangınları sırasında yanmış ve tekrar inşa edilmiştir.1633 Cibali yangınında eski odalar ve 1660 Ayazma kapısı yangınında da yeni odalar yanmış ve yeniden yapılmıştır. 1717 de Acemi oğlanlar kışlası ve yeni odalar tekrar yanmış ve İkinci Mahmut tarafından yeniden inşa edilmiştir.

Bunlardan sonra Üçüncü Selim tarafından Üsküdar'da Selimiye kışlası yapılmıştır.

Üçüncü Selimden sonra İstanbul'da yapılan kışlalar Rami, Gümüşsuyu, Maçka, Taşkılla, Taksim'de (Bugün yerinde park olan) Topçu kışlası, Beyazıd'de Bab-ı Seraskeri (Şimdiki Üniversite) gibi melez üslûblarda yapılmış olup bunlardan ancak bazıları zamanımıza kadar gelebilmiştir

A - Kışlanın bulunduğu semtin mevki ve tarihçesi
Üsküdar :

Mintikası Vilayet hudutlarına tabi bir Kaza olup, Marmara sahilinde kurulmuştur. Selimiye kışlası yanındaki Harem İskelesinden başlayarak, güney doğudan, kuzey batıya ve keza güney batıdan kuzey doğu istikametinde uzanan bir sahil ile çevrilidir.

Birinci sahil Harem İskelesinden Şemsi paşaya kadardır. İkincisi buradan Paşa limanına kadar devam eden sahildir ve aynı zamanda içeriden Bağlarbaşı'ndan Karacaahmed'e gelen cadde ve Karacaahmed mezarlığı ve Selimiye kışlası ile sınırlıdır.

Burada ilk zamanlarda Finikelilerin müstemleke kurduklarını biliyoruz. O zaman Üsküdar ve civarı Kadıköy'e tabi ufak bir köyden ibaretti.

Bu kısım, Kuzguncuk'tan itibaren Üsküdar iskelesine kadar hemen düz devam ederken, birden bir girinti yapar. Bu girintiye, öküz limanı denildiğini Evliya Çelebi Seyahatnamesi gibi diğer kitaplarda kaydeder. Fakat şimdiki Üsküdarlılar bu adı kullanmıyorlar. Burası şimdi oldukça dolmuş ve iskele meydanı haline gelmiştir. Bu körfezden sonra Şemsi paşa Çıkıntısı, Damalis burnunu teşkil ederek Salacaktan itibaren Harem, Selimiye, İngiliz mezarlığı önünden ufak; tefek girinti ve çıkıntılara tesadüfle Haydarpaşa'ya gelinir. (2)

Üsküdar'ın eski adı "altın şehir" manasına gelen "Khrisopolis" idi. Bu adın menşesine dair muhtelif rivayet ve mütalalar olup kat'i bir karar verilmiş değildir. İstanbul'dan, Üsküdar'a bakılınca akşamları camlar altın gibi parlar; belki bu sebepten bu ad konmuştur. Çok eski bir rivayete göre, Agamemnon'un oğlu Khrisen, hemşerisi olan kâhine İfigenya'yı ziyaret etmek için Toros'a giderken burada ölmüş ve defnedilmiş olduğundan şehir onun adına izafeten "Khrisopolis" adını almıştır. İkinci bir rivayete göre, İranlılar burasını işgalleri altında tuttıkları zaman, şehirlerin mükellef bulunduğu vergileri burada tahsil ettikleri için, bu mevkiye "altın şehir" denirdi.

(2) Ülgen, Ali Saim : İstanbul ve eski eserleri İstanbul 1933

Say. : 22

Aynı rivayetin diğeri bir varyantına göre, Grekler, Karadeniz'de seyreden gemilerden aldıkları mirur vergisinin burada topladıkları için buraya "Khrisopolis" adı verilmiştir.

Üsküdar adına gelince, bunun Bizans devrinden kalmış olması şu suretle izah edilmektedir. Bugün Üsküdar dediğimiz bu mevkiye, Lâtinler, Bizans devrinde "Skudarium" adını verirlerdi, zira burada "Skutari" (yani kalkanlı) denilen askerlerin kışlası ve Villhardovin'in "Eskutar sarayı" diye zikrettiği imparator sarayı bulunuyordu. "Kalkan" manasına gelen "Skudum" kelimesinin Grekçe karşılığının " Khrison " olması ciheti de, iki adının birbiriyle olan irtibatını aydınlatmak hususunda dikkati şayan bir keyfiyettir. (3)

Üsküdar, Bizans devrinden evvel, Atina'luların ve İranlıların işgalleri altında mühim bir merkez olmuş ve bir vakit surla çevrilmiş idi. Anadolu ile irtibatını başlıca noktası olan Üsküdar, Bizans devrinde, lâyük olduğu ehemmiyette askeri ve ticari bir merkez halinde olup, orada müteaddid askeri üsler, saraylar, kilise, manastırlar ve diğeri birçok binalar bulunuyordu. Bizans muharebeleri ve Bizans'ın iş mücadeleleri sıralarında, payitahta ve yakın bir mevki olan Üsküdar tabiatıyla büyük tahribata uğramış ve eski mâmur vaziyetinden çok şey kaybetmiştir. (4)

Osmanlılar devrinde, Üsküdar, Bizanslı çehresini tamamiyle kaybetmiştir. Eski saray, kilise ve manastırlardan iz kalmamış, yalnız kız kulesi mevcudiyetini muhafaza etmiştir. Fetihten sonra, buranın önemi gitgide artarak, Üsküdar, Anadolu'dan ve İran'la Arabistan'dan gelen kervanlar sayesinde büyük bir ticari merkez halini almıştır. Eskiden mahdut bir yer işgal eden binalar, zamanla üç istikamette yayılmağa başlamış, padişahlar ve vezirler güzel camiler, saraylar, kervansaraylar, çeşmeler, bedesten ve diğeri umumî binalar yaptırmışlardır. Bugün Üsküdar'ın eski ticari ehemmiyeti azalmış olmakla beraber nüfusu sîratle artmaktadır.

(3) İnciciyân : Bizans Sayfiyeleri say. : 181-182 İstanbul

(4) E.Ç. Kömürcüyan : 17 nci asırda İstanbul Tarihi İstanbul

1952 say. : 239-301

B - Selimiye kışlasının mevki ve kısa tarihçesi :

Üsküdar'ın güney batısında bulunan Selimiye kışlasının kuzeyinde Çeşmei Kebir Caddesi, doğusunda Kavak İskelesi Caddesi, güneyinde Marmaraz liman meydanı ve Marmara denizi, batısında ise Harem İskelesi bulunur. Plân 1) (Resim 1) Marmara'dan bakıldığında kışlanın üç cephesi ve dört iskelesi rahatça görülür. Harem iskelesinin bulunduğu yerde şimdi büyük liman tesisleri ve araba vapuru iskelesi yapılmaktadır.

Selimiye kışlasının bulunduğu Üsküdar sahilleri, gerek Osmanlı devirlerinde, imparator ve padişahların bir yazlığı olması dolayısıyla hususi bir rağbet görmüştür. İmparatoriçe Theodora'nın İmparator Aleksis'in meşhur "Haraevin" sarayı ve bahçeleri burada bulunuyordu. Ville hardovin, burasını "İnsanın gözünün görebileceği en güzel, en saf ve insan yüreğinin en çok arzu edeceği letafetle dolu bir yer" olarak vasıflandırmıştır. (5)

Osmanlı devrinde ilk defa Kanunî Sultan Süleyman, 1555 yılında buraya bir yazlık saray inşa ettirmiştir. Bilâhire Murat III, bu sarayı esaslı bir surette tamir ettirmiş ve ilâveler yaptırmıştır. 1634 yılında de, Murat IV Bağdat'ın fethi hatırası olmak üzere, Topkapı sarayındaki Bağdat köşkünün inşasından evvel, Üsküdar'ın bu mevkiinde yeni bir saray yaptırmıştır. Mezkûr sarayı gezmiş olan Du Loir, onu şu suretle tasvir eder :

Üsküdar sarayı, bir baltacının kumandası altında bulunan ustancılar tarafından muhafaza edilir. Saray, tavanları İran üslûbu yaprak desenli nakışlarla süslenmiş müteaddid paviyonlardan ibarettir. İç duvarlar koyu yeşil çinilerle kaplıdır. Dairelerin birisinde duvarları kâmilen aynalarla kaplı ve tavandan mücevherle süslü bir avizenin asılı bulunduğu çok güzel bir oda vardı. Bize bu odada, Sultan Murad'ın ok ve mızrakla delmiş olduğu altın parmak kalınlığında demir parçaları gösterdiler. Bahçede padişahın yaz mevsiminde oturduğu muhteşem bir paviyon da mevcuttu. Paviyonun kuzeyinde bulunan çeşme ve etrafında akan sular, sıcak günlerde serinlik verir.

5 - B. Miller : The sublime Porte say. : 247 Londra 1931

Üsküdar sarayı, İstanbul sarayından sonra sarayların en büyüğü olduğu halde, orada az daire vardır. Bundan, padişahların mesirelere gittikleri vakit beraberlerine kalabalık bir maiyet ve çok kadın almadıkları anlaşılır. Kadınlar, bir daireden diğer bir daireye giderken kafesli bir galeriden geçerler ve bu suretle kendileri görünmeden odalarda bulunanları görebilirler.

Sarayın bahçeleri odalar gibi süslü değildir. Çiçek tarhları yoktur ve orada daha çok sebze cinsinden nebat yetiştirilir. Tezyinat ağaçları da yok gibidir. Yalnız servi ve çam ağaçları göze çarpar ki bu cins ağaçlara şehrin her tarafında tesadüf edilir. Her evin bu ağaçlarla gölgelenen bir avlusu vardır. Üsküdar sarayının bahçesinde gördüğüm yegâne hususiyet, saray kadınları için yapılmış olan kapalı geçitlerdir. (6)

Üsküdar veya diğer adıyla Kavak sarayı, 17 nci asırdan sonra rağbetten düşmüş ve hemen hemen tamamıyla terk edilmiştir. (7) Nihayet Selim III 1794 senesinde bu sarayı yıktırdı. Binanın mermerleri, kısmen Topkapı sarayına nakledilmiş, kısmen de Nizam-ı Cedid askerleri için yaptırılan kışlanın (Selimiye kışlası) inşasında kullanılmıştır. (8) Kışla, 1807 senesinde, Yeniçeri ayaklanması sırasında yanmış, bilhizre İkinci Mahmut tarafından yeniden inşa ettirilmiş, eski sarayın mevkiinde de bir köşk yaptırılmıştır. (9) Bugün bu köşk mevcut değildir.

6- Les Voyages du Sievr Du Loir say. : 69-72 Paris

7- İnciciyan : Bizans sayfiyeleri Say. 69 İstanbul

8- E.Ç.Kömürcüyan :17 nci asırda İstanbul Tarihi say.293-301

İstanbul 1952

9- Dallaway : Costantinople, Ancient and Modern Paris say.22

1. Selimiye kışlasının inşa tarihi ve muhtelif

evirlerdeki durumu :

III ncü Selim Üsküdar'da bir kışla yaptırmak istemiş e bu yüzden Üsküdar'ın beş, altı yerine et astırılmıştır. Birkaç gün sonra ütün etler koktuğu halde Kavak sarayının yani bugünkü Selimiye kışlasının ulunduğu yerdeki et kokmamış. İşte bunun üzerine kışlanın burada yapılma- na karar verilmiştir

Kışlanın Kavak sarayının Harem kısmına bakan cephesi- e Harem ve ozamanlar cenazeler Salacak'tan çıktığı içinde diğer cepheye alacak adı verilmiştir. (10)

Selim III kışlayı yaptırdıktan sonra deniz kıyısına paralel olan kısımları bedava olarak halka dağıtmış ve bu bölgeye hseaniye adı verilmiştir.

III ncü Selim Ruznamesi'ne göre kışlanın inşa tarihi öyledir:

4 Rebiülahir 1215 (Ağustos 1800) Üsküdar'da Kavak arayında müceddiden kışla binası ve talimli tüfekçi bostanı neferatı tertibi tasmin buyrulup bu günlerde kışla esas vaz olunmuş ve neferatın abitanı tertip ve tahrir olunmuş olduğundan mevcut olan nefer ve zabıt 30 bostancı huzur-u hümayunda top ve tüfek talim ettirilip cümlesine tiyeler ita. ...

25 Şaban 1215 (Aralık 1800) Pazar günü tebdil zev- akçesiyle Üsküdar'a müdür ve himmet kufu eiken şahaneleriyle müceddiden ina ve inşat olunmak üzere olan Üsküdar talimli neferatı kışlası temaşa uyrulup...

21 Safer 1216 (Haziran 1801) Perşembe günü Üsküdar- a müceddiden inşa ve ıcadına muvaffak oldukları talimli bostanı neferatı ıslağı köşküne binişi hümayun ile teşrif buyurup kasrı cedide sayebahşı olâl ve talimli neferatı temaşaya ikbâl buyurulup hitabında ağavata urşun ve pehlivan güreşleri edilip saz ile taam tınavül ve badel as erren Üsküdar derunundan Büyük iskeleye vuzul ve Beşiktaş'a finikesunal uaded buyruldu.

(10) Salacak düz tahta olup dört tane kolu vardır. Bu tahtanın zerine kilim serilir ve ölü buraya yatırılırdı. Bugün bu şekil hâlâ nadolu'da vardır. Hatta bu Yunus'un bir şiirinde de geçmektedir.

15 Cemazi Ülevvel 1216 (Eylül 1801) perşembe günü Üsküdar'da kışla kasrına yine ıyd takımı ile teşrif buyrulup bermutad emaşalardan sonra taam tınavül birle süvar semend-i devlet Üsküdar çinden Büyük iskeleeye vuzul ... (II)

Bundanda anlaşıldığına göre Selimiye kışlası 1800 senesinde yapılmaya başlanmıştır. Kışlanın 1807 den evvelki mimari Balyan ailesidir. Bu aile Türk mimari eserlerine Avrupa'nın Barok ve Neo Rönesans slübunu sokmuştur.

Kışla, 1807 senesinde Yeniçeri ayaklanması sırasında anmış, bilâhire İkinci Mahmut tarafından yeniden inşa ettirilmiştir.

1853 Senesinde Rusya, Osmanlı devletinde yapılan yenilik hareketlerini kendi hesabına zararlı görüyordu. Nitekim Kudüs'te Katolik e Ortadoks papazlar arasında çıkan bir anlaşmazlığı bahane ederek Osmanlı devletine harb açtı. (1 2)

Böylece 1855 senesinde Selimiye kışlası koğuşlarına yataklar konularak hastahane haline getirilmiş ve burada Modern hastabakıcılığın kurucusu sayılan İngiliz kadın hemşiresi Florance Nightingale vazife görmüştür. (13)

Birinci Dünya savaşı ve bunu takiben İkinci Dünya savaşı aralarında Selimiye kışlasında askeri birlikler bulunuyordu. İkinci Dünya savaşıdan sonra burası Tekel'in tütün deposu olarak kullanılmış, 1958 senesinde burada Selimiye askeri ortaokulu kurulmuş, 1963 senesinde ise ortaokulun lağvından sonra restore edilmiştir. Halen kışla 1 nci Ordu Karargâhı olarak kullanılmaktadır.

(II) III ncü Selim Rûznâmesi :Topkapı Sarayı Arşivi:10749
100-B,102-B,105-B,107-A

(12) Osmanlı Tarihlerinin Kırım harbi dedikleri bu harbde İngiliz, Fransız ve Piyomonte hükümetleri Osmanlı devletiyle bir ittifak yaparak Rusya ile harpettiler. Neticede Rusya yenildi. (1856)

(13) Florance Nightingale (1820-1910)

İtalya'da Floransa şehrinde doğmuştur. İngiltere'de geçen ilk çocukluk devresinden sonra, İngiltere'de ve Avrupa'daki hastahaneleri incelemiş, Fransa'da hastabakıcılık kurslarına devam etmiş, Kırım savaşı sırasında 38 hemşire ile Kırım ve İstanbul'a gitmiş, binlerce yaralı askerinin tedavilerine hazır bulunmuş. Böylece binlerce yaralı askerinin sağmasını sağlamış; Bu hizmetlerine karşılık toplanan 50.000 İngiliz lirası karşılığında serveti de İngiltere'de kendi adı ile anılan hastabakıcılık okulunu kurmaya ayırmıştır.

2- Muhtelif tarihlerde yapılan tamirler :

Selimiye kışlası inşa edildiği tarihten sonra muhtelif devirlerde tamir görmüştür. Kışla 1800 senesinde ahşap olarak yapılmış, 1807 senesinde Yeniçeri ayaklanması sırasında yanmış, bilâhire İkinci Mahmut 1827-1828 senelerinde kışlayı kârgir olarak inşaaya başlamış ve bir cephesi yapıldıktan sonra vefat etmiştir. Kışlanın diğer üç cephesi ve müstemilatı 1842-1853 senelerinde Sultan Abdülmecit zamanında ikmâl edilmiştir.

1853 senesinde hastahane haline getirilmiş; daha sonraları İkinci Dünya savaşının sonuna kadar askeri birliklerin barınmasında kullanılmıştır. Tütün deposu olarak kullanıldığı zaman oldukça harap olmuştur.

Selimiye ortaokulunun lağvından sonra yani 1963 te kışla yeni baştan tamamiyle restore edilmeye başlanmıştır. Selimiye kışlasının restoresi halen devam etmekte olup bina iç teşkilatı bakımından yepyeni bir çehre kazanmaktadır.

C - Mimari Özellikleri :

Kışla geniş bir arazi üzerinde inşa edildiğinden ve inşa tarihinde de bugünkü imkânlar bulunmadığından arazi düzeltilmemiş ve bu sebepten her cephesindeki kat miktarları araziye uydurulmak suretiyle geniş olarak yapılmıştır.

Selimiye kışlası dikdörtgen bir plâna sahip olup dört cephesinde yedi katlı birer kule mevcuttur. (Plân:2) Kışlanın Marmara yüzü 57, diğer yüzleri 200 metre genişliktedir. Aynı zamanda kışlada 3.000 pencere ve 228 büyük oda bulunmaktaydı .Bugün restore neticesinde bir kısım büyük odalar bölünmek suretiyle küçültülmüştür.

1. Cepheler :

a) Dış cephe

Kat miktarları bakımından Kadıköy (doğu) cephesi (Resim:2,4,5) ile Boğaz(batı) cephesi (Resim :3,6,7) birbirinin aynı olup burada Bodrum, İkinci bodrum, Birinci bodrum ve zemin katlar mevcuttur.

Komutanlık (kuzey) cephesi (Resim :8,9,10,11) ile Marmara (güney) cephesi (Resim : 12,13,14,15,16,17) Birbirinin benzeridir. Komutanlık cephesinin orta kısmında Komutanlık ve zemin katı, yanlarında ise Birinci bodrum katı bulunur. Marmara cephesinin orta kısmında zemin katı ve Birinci bodrum katı, yan kısımlarda ise İkinci bodrum katı bulunmaktadır. (Plân:3,4)

Dış cephe tezyinatı bütün cephelerde aynıdır. Duvara bitişik payeler cepheyi eşit bölümlere ayırmıştır. Bu bölümler arasındaki pencere sayısı her katta üçtür. Dikdörtgen şeklinde olan pencerelerin üstlerinde bindirmeler bulunur. (Resim :8) Bazı bölümlerde ise pencereler bulunmaz. Duvarlar merdivenlere isabet eden kısımlardır. (Resim : 4)

Kulelerin alttan beş katındaki dikdörtgen pencerelerin üstünde bindirmeler ve bunların üzerlerinde sağır kemerler bulunur. Diğer kat pencereleri yuvarlak kemerli olup üstlerinde bindirme yoktur. Çatının tepesinde dilimli bir çatı bulunurki burada minare kulâhlarının esiri görülür. (Resim : 3,4,17)

Kışlanın üstü ise çift meyilli bir çatı ile örtülüdür. (Resim : 18)

b) İç cephe

İç cephedeki kat miktarları da dış cephedeki gibidir.

İç cephe tezyinatı da bütün cephelerde aynıdır. Katlar

silindirmelerle belirtilmiştir. Silindirmeler arasında duvara bitişik paye ve sağır yuvarlak kemerler bulunur. Bunların içinde ise yuvarlak kemerli pencereler yer alır. (Resim : 18,19,20)

2 - Bodrumlar :

a) Bodrum Kat

Kışla, araziye oturtulmuş şekline göre bodrum, İkinci bodrum kat, Birinci bodrum kat, Zemin kat ve Komutanlık katı olmak üzere genel olarak dört kattır. Bununla beraber Plân 3 ve 4 te görüldüğü gibi Birinci bodrum katın altında da Boğaz cephesi (batı), Kadıköy cephesi (doğu), Marmara cephesi (güney) kısımlarında ayrıca bodrumlar mevcuttur. (Resim : 5,7) Bu bodrumlar çok kalın duvarlar ve kemerler halinde küçük ve dar menfezlerin meydana getirmektedir. Bununla beraber İkinci Dünya harbinde bu menfezlerin hayvan ahırları olarak kullanıldığı tesbit edilmiştir. Halen bu menfezler boş bulunmaktadır. Demir kapıları sabit bir şekilde çakıldığından ve içeriye girilmesi yasak edildiğinden görmek mümkün olmamıştır.

b) 2 nci Bodrum Kat

Komutanlık (kuzey) cephesinin büyük bir kısım hariç ikinci bodrum kat kışlanın her tarafında bulunmaktadır. (Plân : 5) Bina restore edilirken Komutanlık cephesi ile Boğaz cephesinin birleştiği kısımda bir sinema salonu ile yemekhane yapılarak bu kısmın mimari şekli değiştirilmiş, diğer kısımlardaki İkinci Bodrum kat aslına uygun olarak kalmıştır. Marmara cephesindeki İkinci bodrum kat hariç diğer cephelerdeki İkinci bodrum katlar tamamen restore edilmiştir.

I - Portaller :

Boğaz cephesi ile Kadıköy cephesindeki portallerden doğrudan doğruya İkinci bodrum kata girilmektedir. Diğer cephelerdeki İkinci bodrum katlara doğrudan doğruya giriş yoktur.

Boğaz (batı) cephesi portalı yuvarlak bir kemer şeklinde olup yanlarda duvara bitişik birer paye bulunmaktadır. Kemerin köşelerinde kalan boşluklarda Osmanlı İmparatorluğunun bayrak sembolü olan ay ile çok köşeli yıldız vardır. Portal kemerinin tam ortasında altta üç, üstte kıvrılmış beş adet defne yaprağı bulunmaktadır.

Payelerin taşıdığı arşitravin üzerinde kitabe yer almaktadır. Kitabeye göre; bu portal 1854 te Sultan Abdülmecit zamanında yapılmıştır. (1 2)

Kitabenin iki tarafında 11'er yapraklı iki defne sembolü bulunmaktadır. Kitabenin üstünde üçgen bir alınlık ve alınlığın tam ortasında defne yapraklarından yapılmış bir çelenk ve bu çelenkin üstünde kıvrılmış beş defne yaprağı vardır. Çelengin içinde Cumhuriyet devrinde yapılmış ay yıldızlı bayrak sembolü bulunmaktadır. Daha önce burada tura bulunduğu tahmin edilmektedir. Cumhuriyet devrinde bu tura kazınmış veya turanın üzerine ay yıldız yapılmış olabilir. Alınlığın köşelerinde top, tüfek, ok ve yay kabartmaları vardır. Kapının demir kanatları 1854 ten kalmadır. (Resim : 2 1)

Kadıköy (doğu) cephesi portalı de Boğaz (batı) cephesi portaline benzemektedir. Yuvarlak kemer şeklinde olan portalin yanlarında duvara bitişik birer paye bulunmaktadır. Kemerin köşelerinde Osmanlı devletinin bayrak sembolü olan ay ile çok köşeli yıldız vardır. Kemerin tam ortasında altta üç, üstte kıvrılmış beş defne yaprağı vardır.

(1 2) Şehriyar-ı meşrik-u mağrib şehinşah-ı zaman
Zill-ı mevlâ afitab dad han Abdülmecit
Saha-i ikbalinin çağırub der terehmen
Dergeh-i ihsanına cud Kerem Kemter'abid
Adline in'amına irfanına al daverin
Kul alurdu sağ olmuş olsa Harun ar'reşid
Asker-i hassümayunu bu vâlâ kışlasın
Kıldı pek âlâ'dan âlâ resm-i dilcûsın mezid.
Eskiden bâlâ idi amma dü bala eyledi
İşbu cayır dilkeş-ü sa'nayı imar-ı cedit
Semt-i Feth-i nusrete açıldı elhak bir kapu
Padişah ilham ile kıldı bu nevbabı bedid.
Daima sıhatle Ömr-i sermed ve iclâl ile
Saye-i şahanesi ta haşredeksun medid.
Yazdı bu tarihi Cevher darını kilk-i Lebib
Kışla-ı dilcuyı ra'na kıldı han Abdülmecit

Payelerin taşıdığı arşitravin üzerinde kitabe bulunmaktadır. (13)

Bu kitabeye göre portal 1828 senesinde İkinci Mahmut tarafından yaptırılmıştır. Buna göre Kadıköy (doğu) cephesi portalı Boğaz (batı) cephesi portalinden 26 sene önce yapılmış olmaktadır. Bu portal kışlanın en eski kapısıdır. Kitabenin iki yanında 9 ar yapraklı iki defne ağaç sembolü bulunmaktadır. Kitabenin üzerinde üçgen alınlık vardır. Alınlığın içindeki motifler Boğaz cephesi portalinin üçgen alınlığındaki motiflerin aynıdır. Portalin demir kanatları 1828 senesinden kalmadır. (Resim : 2 2)

II - Koridor

Genel olarak iç bahçeye nazır geniş bir şekilde inşa edilmiştir. Diğer yanında odalar bulunmaktadır. İkinci bodrum kat koridorundan bütün binayı dolaşmak mümkün değildir. (Plân : 5)

Koridorun restore edilmeyen kısımlarının döşemesi mermer tavanı ise demir patrellere dayanan kemer şeklinde inşa edilmiştir. Restore edilen kısımlarda tavan ve taban betonarme yapılmış, kemerler kaldırılmış bunların yerine cemaatlı bölmeler yapılmış ve pencereler aslına uygun olarak yenilenmiştir. (Resim : 2 3)

(1 3) Caygâh oldu Selimiye yine nev askere

Eylemişti han Selim evvelce meva cündüne
Arz ve şan-ı devleti ikmal kıldı padişah
Anda inşa ettirüp nev kışla hala cündüne
Oldu evvelkinden iki kat metin ve hem vesi
Eyledi lutfuna şehinşah dü hâlâ cündüne
Hazreti haktan ümit oldurki şah-ı alemin
Seyf-i nusretle müsahhar ala dünya cündüne
Asker-i şahane demek bunlara sayestedir.
Kendisi talim-i cenk etmekte zira cündüne
Askerden görmede âlâ ve edna ihtiram
Etmede daim dua edna ve âlâ cündüne
Padişahan zerresi olmaz a mehr-i şevketin
Asker-i mansurunun babında ada cündüne
Ömrü olsun Asker-i encüm şımarından füzun
Cünd-ü gaybile edüb imdad mevla cündüne
Olmasun hiç lerze-i kahrinden adası masun
Keh masif oldukça âlem kâh meşta cündüne
Bendesi İzzet dedi tarih-i cevher darını
Eyledi Mahmut han nev kışla ihya cündüne

1 2 4 3

Ayrıca koridorlarda duvarlara oyulmuş yuvarlak kemerli küçük bölmeler vardır. Bunlar eskiden kalmış olan şamdan yerleridir. (Resim : 2 4) Bina restore edilirken bunlar olduğu gibi bırakılmıştır.

III - Merdivenler :

Yalnız Boğaz (batı) cephesinde alt bodruma inen merdivenler mevcuttur. Diğer cephelerin alt bodrumlarında merdiven yoktur. Restore edilmeyen merdivenler mermerdir ve çok aşınmıştır. Diğerleri betondur.

IV - Odalar :

Kışlanın dış çevresine yerleştirilmiştir. Genel olarak her cephedeki odaların büyüklüğü eşit bulunduğu halde restore edilen kısımlarda odalar küçültülmek suretiyle ölçüleri değiştirilmiştir.

Boğaz (batı) cephesi ile Komutanlık (kuzey) cephesinin birleşim yerine yakın ve Boğaz cephesindeki üç büyük oda; bina askeri ortaokul olarak kullanıldığı sırada modern bulaşık ve çamaşır yıkama aletleri ile bulaşikhane ve çamaşırhane haline getirilmiştir. Komutanlık cephesinde ise bu kısmın tamamen şekli değiştirilerek sinema ve mutfak haline getirilmiştir.

Odaların dışarıya bakan pencereleri sık yuvarlak kemerli olup aslına uygun olarak restore edilmektedir. (Resim : 2 3)

Restore edilmeyen Marmara (güney) cephesindeki bir odanın koridora bakan penceresinde demir şebeke bulunmaktadır. Bunda geometrik ve kıvrık asma dalı yaprağına benzeyen motifler vardır. (Resim : 2 5) Bu dökme demir şebekenin bina ile yaşıt olduğu tahmin edilmektedir.

C - 1 nci Bodrum Kat

Komutanlık (Kuzey) cephesinin orta kısmı hariç binanın her tarafında mevcuttur. (Plân : 6)

İkinci bodrum katta olduğu gibi Birinci bodrum katın yalnız Boğaz (batı) cephesi orijinaline uygun olarak restore edilmiştir.

I - Portaller

İkinci bodrum kata ait kapılardan başka Marmara (güney) cephesinde bir kapı daha mevcuttur.

Bu portal diğerlerine nazaran daha sadedir. Portal yuvarlak kemerli olup kemerin tam ortasında bütün halinde defne yaprakları bulunmaktadır. Kemerin boş kalan köşelerinde kabartma şeklinde yapılmış üçgenler vardır. Portalin iki yanında duvara bitişik payeler olup bunların üzerlerinde büyük ve kıvrılmış defne yaprakları bulunmaktadır. Portalin üstünde kitabe yer almaktadır. (14)

14 - Şah-ı Âlem hazret-i Abdülmecit hanım huda
Ömrünü ikbalini iclalini etsin reyriad
Kainata sayesidir saha-i dar-ül-eman
Dergeh-i lutf-u atayı aleme bâb-ı murad
Bendegân asude dünya rahat âlem şaduman
Günü cennet gibi buldu ahd-i adlinde ibad.
Ziver-i engüşt ü tedbir i mekin dad-i hak
Ol Süleyman-ı zamane âlem eyler inkıyad
Tarz-ı nev dilkeşle tamir eyleyip bu kışlayu
Günd-ü hassın eyledi tekrar mesrur al-fuad
Bahusus açtı bu bab-ı feyz-i semt-i nusrete
Ayat-i inna fetehna dan edince ictihad
Der lisan-ı hali Tabtum fadhuluha halidin.
Her küşad oldukça eşbu bab-ı valâ midad
Direfşan oldum Lebiba bende bu tarih ile
Müjde bab-ı fev-ü-nusret kışlada oldu Küşad

Portal 1843 senesinde Abdülmecit tarafından yaptırılmıştır.Kapının demir kanatları da o devre aittir. (Resim : 26)

II,III - Koridor ve merdivenler

Genel olarak koridor ve merdivenlerin mimari tarzları ikinci bodrum kata benzemektedir.

IV - Odalar

Komutanlık (kuzey) cephesi ile Boğaz (batı) cephesinin birleşim yerinde ve komutanlık cephesinde olmak üzere odaların bir kısmı iptal edilerek sinemanın balkon bölümü inşa edilmiştir. Diğ er odaların mimari tarzları ise ikinci bodrum kattaki odalara benzemektedir.

3 - K A T L A R

a- Zemin kat

I - Portaller

Komutanlık (kuzey) cephesinin ortasında bulunan bir kapı ile doğrudan doğruya zemin kata girilmektedir. Diğer cephelerdeki üç kapıdan girildiği takdirde merdivenlerle zemin kata çıkmak mümkündür. Zemin kat bütün kışlayı çepeçevre dolaşmaktadır.

Bu portalin diğer bir adı Nizamiye kapısı olup en sade portal budur. Kapının üzerinde çıkıntı şeklinde komutanlık odası bulunmaktadır. Bu oda dıştan ikişer tarafta yüksek bir kaide üzerine oturtulmuş çift sütunla taşınmaktadır. Sütun başlıkları melez üslûbda yapılmış başlıklardır. Portalin iki tarafında biri küçük diğeri daha büyük olmak üzere ikişer paye bulunmaktadır. (Resim : 8) Portal yuvarlak kemer şeklinde olup kemerin tam ortasında defne yaprakları vardır. Kitabe kemerin hemen üstünde yer almaktadır. (15)

Bu kapıda Sultan Abdülmecit zamanında 1854 te yapılmıştır. Bugün bu kapıda demir parmaklık yoktur. Eskiden bulunup bulunmadığı da bilinmemektedir. (Resim : 27)

(15) Şah-ı asker ferver şahinşeh-i âlem zehi
Cümle-i ecnadını ihsan ile kıldı abid.
Silk-i şevkette a şahdir âlemin bir danesi
Bakıyana ve halk etmiş zatını rabbi vahid
Nur-u ahdi ruşen ettikçe cihanı gün gibi
Vakt-ı iclali sabah al-Hayr veş aldu bedid
Keenne şevkette mazirin görmedi halk-ı cihan
Cevher-i zat-i hümayunun huda kılmış ferid.
Muhterik almıştu akdem yaptırup bu kışlayı
Eyledi bünyanını manende-i Kasr-ı meşid.
Anda iskân eyledikçe asker-i şahanesi
Malik-i hısn-ı Zafer kıl sun a hakan-ı mecid
Cevherin tarihle tezeyyün eyle Ziver babını
Yaptı bâlâ kışlayı haka-ı din Abdülmecit

II - Koridor

İkinci ve birinci bodrum katta olduğu gibi koridor iç bahçeye nazir olarak ve çepeçevre inşa edilmiştir. (Plân :7) Henüz restore edilmeyen Marmara (güney) cephesi hariç, diğer cephelerde ki koridorlar imari aslını kaybetmiştir.

Henüz restoresi bitmemiş olan Kadıköy (doğu) cephesinde restore edilmemiş zemin kat koridorunun döşemesi mermer, tavanı ise ahşaptır. Koridor aralıklı yuvarlak kemerlerle takviye edilmiştir. İç bahçeye akan pencereler yuvarlak kemerli olup sık sık yapılmıştır. Odaların koridora bakan pencereleri ise dikdörtgen şeklindedir. (Resim : 28) Restore edilen kısımlarda tavan ve taban betonarme yapılmıştır, kemerler kaldırılmış onların yerine cemaatlı bölmeler yapılmış ve pencereler aslına uygun olarak yenilenmiştir.

III - Merdivenler

Marmara (güney) cephesindeki merdivenler mermer olup tamamen aşınmıştır.

Restore edilen cephelerdeki merdivenler betondan yapılmış ve aslını kaybetmiştir. Komutanlık katında çıkan dönen kübik bir merdiven mevcuttur. Binanın restore edilmesi sırasında yapılmıştır.

IV - Odalar

Komutanlık (kuzey) cephesindeki odalar hariç Kadıköy (doğu) ve Boğaz (batı) cephelerindeki odalar aslına uygun olarak restore edilmiştir. Marmara (güney) cephesindeki odalar inşa edildikleri şekildedir.

Komutanlık cephesi ile Boğaz cephesinin birleşim yerinde Komutanlık cephesi kısmında olmak üzere bir kısım odalar tamamen tadil edilerek subay ve astsubaylar için yemekhane ve gazino haline getirilmiştir.

Marmara (güney) cephesindeki odaların zemini ahşap ve tavanı tahta olarak aslına uygun bir şekildedir. Restore edilmeyen bu kısımdaki ahşap kısımlar tamamen çürümüş olup tehlike arzettiğinden boş bırakılmıştır.

b) Komutanlık katı (1 nci kat)

I. Portaller

Zemin kattaki portalden girilerek merdivenler vasıtasıyla Komutanlık katına çıkılır.

II. Koridor

Restore edilirken sol koridor aslına uygun olarak yapılmışsada sağdaki koridora küçük odalar inşa edilmiş ve bu yüzden koridor daralmıştır. (Plân : 8) Bu kattaki koridordan diğer cephelere geçmek mümkün değildir. Çünkü bu kat diğer katlaranazaran bir kat daha üstte inşa edilmiştir. Ancak merdivenlerden inildikten sonra diğer cephelere geçmek mümkün olabilmektedir.

III. Merdivenler

Bu katın kübik bir merdivenle, geniş üç büyük merdiveni mevcut olup bunlar betondur.

IV. Odalar

Soldaki odalar aslına uygun restore edilmiş, sağdaki odaların ölçüleri değiştirilmek ve koridordan istifade edilmek suretiyle sağlı sollu olarak küçük odalar halinde inşa edilmiştir. (Plân : 8) Katın ortasında isabet eden komutan odası ise restore edilirken tamamen orijinalini kaybetmiştir . Komutanlık odasında restore edilmeden evvel tavanı alçı ve alçı sanatı ile süslü olduğu ve odadaki şöminenin çinilerle kaplı olduğu söylenmektedir. Restore neticesinde bugün bunlardan hiçbir iz kalmamıştır.

4 - K U L E L E R

Kışlanın dört köşesinde yedi katlı birer kule bulunmaktadır. Kuleler kare plâna sahip olup beşinci kattan sonra iki kat daha afak kare şeklindedir. Kulelerdeki pencereler dikdörtgendir. Pencerelerin üzerlerinde bindirmeler ve sağır kemerler dikketi çeker. Üstteki iki kat pencereleri yuvarlak kemerlidir. Esas kütlede Rönesans hatları hakim olmakla beraber bu kuleler yuvarlak pencereleli dekoratif kemerleriyle Barok tesiri göstermektedir. Kulelerin sivri çatılarında ise minare külâhlarının tesiri aşikârdır. (16) (Resim : 4,5,6,10,17)

Restore edilmeyen Marmara (güney) cephesindeki kulelerin katlarına ahşap merdivenlerle çıkılmaktadır. Bu kulelerdeki katların tavan ve tabanları ahşaptır. Kulelerin iç kısmı oldukça harapdır. Burada bir kısım sıvalar dökülmüş ve eski kısımlar ortaya çıkmıştır. Kule penceresinin düz yan kısımlarında taş ve tuğla alternatif olarak, yuvarlak kemer kısmında ise yalnız tuğla kullanılmıştır. (Resim : 29) Kulenin teras kısmında demir şebekeler bulunmaktadır. Çok harap durumda olup restore edilirken bunlar çıkarılmaktadır. (Resim : 30) Kulelerde merdivenler dahil bütün ahşap kısımlar çürümüşür . Bu yüzden kuleye çıkmak mümkün olamamıştır.

Komutanlık (kuzey) cephesinde soldaki kule restore edilirken üç katı beton yapılmış ve katlar arası merdivenler tamamen iptal edilmiştir. Üstteki katların ise orijinaline uygun olarak durduğu söylenmektedir. (Resim : 9)

Komutanlık cephesinin sağdaki kule ise içten ve dıştan olarak restore edilmektedir. (Resim : 10) Bu kulenin zemin katına isabet eden odasında (Alttan üçüncü kat) Uluslar arası ilk kadın hemşire olan Florance Nightingale'in ikâmet etmesi dolayısıyla burası Florance Nightingale müzesi haline getirilmiştir. Bu oda modern bir şekilde restore edilmiş, Florance Nightingale'in resimleri ile süslenmiş, ayrıca ona ait kitap ve yazılar bulunmaktadır. (Resim : 31) Halen bu kule ile kışlanın Boğaz (batı) cephesinin restoresine devam edilmektedir.

(16) Doğan Kuban : Türk Barok mimarisi hakkından bir deneme say. :77

İstanbul 1954

5- T U V A L E T L E R

Binanın her iç köşesinde görülen L şeklindeki kısımlar aslında binanın tuvaletleri olarak yapılmıştır. (Resim : 20) Bunların iç cephelerinin her katında duvara bitişik süs payeleri ve sağır kemerler vardır ki bunların içinde yuvarlak kemerli pencereler yer almaktadır.

Bunlardan Komutanlık (kuzey) cephesi ile Boğaz (batı) cephesinin birleşimindeki tuvalet kısmının en altı restorede iptal edilerek kalorifer tesislerinin yardımcı istasyonu haline getirilmiştir.

6 - M U T F A K L A R

Kadıköy (doğu) cephesi ile Boğaz (batı) cephesinin iç kısmında bahçede olmak üzere birer mutfak inşa edilmiştir. Bu mutfaklardan Kadıköy cephesine yakın olanı tamamen restore edilerek edilerek mazotlu kalorifer tesisatı haline getirilmiştir.

Boğaz (batı) cephesine yakın olan mutfak ise askeri ortaokul olarak kullanıldığı sırada restore edilerek modern mutfak haline getirilmiştir. Halen eratin yemeği bu mutfakta pişirilmektedir. (Resim : 18, 19)

7 - İ Ç B A H Ç E

Kışlanın iç kısmında gayet büyük bahçesi bulunmaktadır.

Bugün bu bahçe modern bir şekilde tanzim edilmekte ve spor sahaları yapılmaktadır. (Plân : 9)

Bahçede bir çeşme bulunmaktadır.Üzerinde bir kitabe olmadığı için bunun hangi tarihe ait olduğu bilinmemektedir.Birinci bodrum kat koridorunda bulunan pencerede görülen dökme demir motifleri bu çeşmedeki yalak motiflerine benzediğine göre çeşmenin de aynı tarihte yapıldığı tahmin edilmektedir.Çeşmenin üst kısmı yuvarlak kemer şeklindedir. Bu kemerin içinde bir vazo bulunmaktadır.Vazonun içinden lâle çiçekleri ve defne yaprakları çıkmaktadır.Vazo arşitravin üzerinde durur.Arşitravin altında bir fiyong vardır.Çeşme musluğu bir çeleng içine alınmış olup çelengin altında ve üstünde birer rozet bulunmaktadır.Çelenk ve fiyong dikdörtgen çerçeve içine alınmıştır.Bu çerçevenin her köşesinde birer rozet vardır.Çeşme yalağının alt kısmı ise üç dikdörtgen bölüme ayrılmıştır.Bunlarda stilize edilmiş kıvrık dallar,defne yaprakları ve yıldız şeklinde rozetler bulunmaktadır. (Resim : 32)

8 - T A V L A L A R (A h ı r l a r)

Kışlanın Boğaz (batı) cephesi ile Marmara (güney) cephesinin birleşim yerine yakın ve kışlanın dışında büyük bir tavla mevcuttur.Tavla dikdörtgen şeklindedir.Yuvarlak kemerli sık pencereleri bulunmaktadır.Bugün bile hayvanların bağlandığı yerler görülmektedir.Halen tavlının yalnız dört duvarı kalmıştır. (Resim : 33)

III - SELİMİYE ÇEŞMESİ

Eskiden beylik hayvanların sulandığı Selimiye çeşmesi Harem iskelesine giden cadde üzerinde bulunmaktadır. (Resim : 34) Bu çeşme hazneli bir çeşme olup bir sıra taş iki sıra tuğlanın alternatif olarak sıralanmasından meydana gelmiştir. Çeşmenin tavanı kubbeli olarak inşa edilmiştir. Çeşmenin dört tarafında yalıklar bulunmaktadır. Kitabe çeşmenin batı cephesinde yer alır. (17)

Kitabe alttan ve üstten silmelerle çerçeve içine alınmış olup tam ortada madalyon şeklinde bir rozet vardır. (Resim : 35)
Kitabeye göre çeşmenin 1842 senesinde Abdülmecit tarafından yaptırıldığını öğreniyoruz

(17) Çeşme-i ma'al-hayat saltanat-ı şah-ı cihan
Abdülmecit han gazi abruy-ı kâinat
Saye-i adlinde al yenbu-'şan-ü-şevketin
Müstefiz olmakta hor dem müminin ve müminat
Asker-i şahanesiyle hem bu semtin halkının
Etti ihyasın murad al şah-ı Kirru bi sıfat
Yaptırup bu çeşmeyi kışla civarında a şeh
Eyledi bu câyı al hak ravze-i cennet simat
Cuybar lutfunu al rütbe icra kıldı kim
Oldu bu ayn-i inayet bais-i reşk-ı fırat
Asker-i şahanesi ile ahali hakkında
Şübhesiz bu çeşmedir bir güne feyz-i iltifat
Hak ede câri yedi iklim hûkûm al şehin
Bu duadan zezeme saldıkça dehre şeşcihad
Buldu suyun cevher tarih Ziver hamedan
Etti câri Padişeh bu sure nev ayn al-hayat

IV - S E L İ M İ Y E C A M İ İ

a- Mevkii

Camii Selimiye kışlasının kuzey tarafında yer almaktadır. Camii; güneyde Çeşmei Kebir caddesi, batıda Camii sokağı, doğuda Selimiye kışlası sokağı ve kuzeyde Hamam sokağı ile çevrilidir. (Kroki : 1, Plân : 1)

b- Kısa Tarihçesi

Üçüncü Selim tahta geçer geçmez ıslahat hareketlerine başlamıştır. Bu arada Selimiye kışlasını (ahşap) ve Selimiye camiini de yaptırmıştır.

Üçüncü Selim Ruznamesi'ne göre camiin inşa tarihi şöyledir :

23 Zilhicce 1216 (Nisan 1801) pazartesi bugün Üsküdar'da Kavak saray mahaline ihya gerde-i şahane olan talimli asker kışlağı kürbüne bir cami-i şerif bina ve ihyası için temel vaz ve inşasına mübaşeret olundu . (18)

Üçüncü Selim camiinin inşası için Uzun Hasan efendi vazifelendirmiştir. (19)

İnşaat dört sene devam etmiş yani 1805 te cami bitmiştir.

1823 senesinde şiddetli lodos rüzgârında minarelerin birisi yarısından, diğeri dibinden yıkılmış sonra yeni baştan tamir edilip yapılmıştır.

Camii halen restore edilmektedir.

(18) III ncü Selim Ruznamesi: Topkapı sarayı Arşivi 10749 110-B

(19) M. Raif : Mirat-ı İstanbul say. : 77 İstanbul 1314

C - Selimiye caminin mimari özelliği

I . İnşa Sanatı

Selimiye camii dekorasyon ve hatta mimari bakımından Barok sanatının etkisi altında kalmıştır.

Barok aslında tımtıraklı yüklü demektir. Barok kelimesi ancak XIX ncu yüzyılın sonunda bir üslup terimi olarak kullanılmaya başlanmıştır.

İtalya'da başlayan Barok ; İspanya, Güney Almanya, Avusturya, Bohemya ve Macaristan'da yerleşmiş, İngiltere, Rusya, Meksika, Orta ve Güney Amerika ve Türkiye'ye kadar yayılmıştır.

XVIII nci yüzyılın ilk yarısında Avrupa ile münasebetlerin artması birçok yabancı sanatçıların Türkiye'ye gelmesine sebep olmuştur. Avrupa'daki Barok cereyanına o zamana kadar uzakta kalan Türk mimarlığında bu cereyanın tesirleri görülmeye başlanmıştır.

1730-1808 Seneleri arasında bol ve ağır Batı Avrupa Barok tezyinatı Türk ülkesine akarak burada yeni ve yabancı karakterli bir üslup doğurmuştur. Fakat Türk Barok üslubu Batıdaki Barok'a nispetle oldukça farklı bir manzara göstermektedir. Türk sanatçıları bu üslubu kendi anlayışlarına göre ele almışlardır. Bu devirde yapılan bütün abideler. bu üslup dahilinde meydana getirilmiştir.

2 - Dış Cephe

Dikdörtgen geniş bir avlu içinde bulunan Selimiye caminin doğu, batı, kuzey ve güney kısımlarında girişleri vardır. Bu kapılardan kuzeyde bulunanın yanında tuvalet olduğu için buradan camiye girilmesi uygun görülmemektedir. Halen restore edilmektedir. Esas giriş batıdaki portaktır. Arazinin alçakta kalması sebebi ile buraya iki taraftan hafif bir meyille çıkılmaktadır. (Şekil : 1) Kapıların üzerlerinde ayetler bulunmaktadır. Doğu kapısındaki sure-i cin-deki ayettir. (resim : 36)

Avlu duvarında sık olarak sıralanmış dikdörtgen pencereler bulunmaktadır. Bu pencereler demir parmaklıdır. (Resim : 37) Duvarlar muntazam kesilmiş küfeyki taşından yapılmıştır. (Şekil : 2) Caminin revaklı iç avlusu yoktur.

Caminin Selimiye kışlasına giden caddedeki avlu kapısından girilince mezarlar görülmektedir. Sağda ilk mezarda Hasib paşa (1286) ve yanında hanımı Hatine Nev-i Hanımefendi (1307) medfundur. Sol taraftaki mezarlardan bazıları ise; Selimiye tekkesi şeyhi Nimetullah efendi (1232), Defterdarı Şıkkı evvel Mustafa Mazhar efendi (1234), Abdülcebbarzade Süleyman bey kızı Leylâ hanım (1251), Üçüncü Sultan Selim'in ikinci kadını Zibifer kadın (1232) aittir. Lâhidlerin bir kısmı çökmüştür. Bugün çökmüş olan lâhidler düzeltilmektedir. (Resim : 38)

Caminin batı tarafındaki on basamaklı mermer merdivenlerle caminin esas giriş kısmına çıkılmaktadır. Bu kısmın üzeri bir tekneli tonozla örtülüdür. (Resim : 39) Buradan son cemaât yerine girilir. Burası dört sütunun ve köşelerde iki yarım payenin taşıdığı beş tekneli tonozla örtülüdür.

Bu sütunlar yuvarlak kemerlerle birbirine bağlanmışlardır. Tonozlardan ortadakinin iki yanındakiler diğerlerinden daha büyüktür. Burada kalem işleri bulunmaktadır. (Resim : 40) Son cemaât yerinde bu devir camilerde olduğu gibi cemaâtı davete mahsus çıkıntılı bir sâilâ köşkü vardır. Ayrıca yine burada cümle kapısının iki tarafında birer niş bulunmaktadır.

Cümle kapısı üzerindeki dört satırlık tarihi kitabeden bu caminin Üçüncü Selim tarafından inşa ettirildiğini ve inşaatın 1219 (1805) senesinde bittiğini öğreniyoruz. (20)

Mermer üzerine hâk edilen bu kitabenin üzerinde Üçüncü Selim'in tuğrası vardır. (21) (Resim : 41)

Giriş kapısının tokmakları, devrinden kalma büyük tunç tokmaklardır. Üzerleri işlemelidir. Birinin üstünde Lâilâhe illâhlah, diğerinde Muhammedün Resulullâh yazıları bulunmaktadır. (22)
(Resim:42)

(20) Ziver-ı tac-ı hilafet şah âli menkibet
Mukteday-ı Ehl-ı sünnet sâye-i rabb-i rahim
Cami al-hayat şehinşah Kerru bi nihad
Eyledi bu mabedi abâd gün kasr-ı naim
Üskudar-ı kıldı ihya çünkü hüsn-ü himmeti
İki tarihle tezyin aldı bu mabed-i nazim,
Payesi âlâ tarh ile cami-i imam al-müttekin.
Bir mücessem nurdur bu mabed-i Sultan Selim
1 2 1 9.

(21) Hadika cilt II say.: 189-190 İstanbul 1866

(22) H.Şehsuvaroğlu : Asırlar boyu İstanbul say.: 22

Camiin sahn kısmı kadınlar mahfili hariç tutulmak sureti ile kare bir plân gösterir. (Plân : 10) Ancak bu kareye kible tarafında küçük ebatta bir dikdörtgen kısım eklenmiştir. Buranın üzeri bir aynalı tonozla örtülmüştür.

Bina esas itibariyle pendentifler üzerine oturtulan kasnagin taşıdığı muazzam bir kubbe ile örtülmüştür. Kubbe tuğladan yapılmış olup üzeri kurşun levhalarla kaplanmıştır. (Resim : 43) Dört beden duvar üzerine birer büyük kemer inşa edilerek, köşelere yapılan bingilerle kemerlerin teşkil ettiği kaide üstüne bir tek kubbe inşa olunmuştur. Bu kemerlerin kuvvetli profilleri Nur-u Osmaniye camiini hatırlatıyor. Kubbeyi tutan büyük kemerlerde zeminden yukarıya kadar devam eden ağırlık kuleleri inşa olunmuş ve kemerlerin açılma kuvvetleri karşılanmıştır. (Resim : 44) Ağırlık kuleleri kare şeklinde olup üzerleri küçük bir kubbe ile örtülüdür. (Resim : 45) Bunların alt kısımları yanlara doğru taşan ayaklar ve Barok'a mahsus şekildeki kalın kıvrık konsollarla tahkim edilmiştir. (23)

(Resim:46,47)

Bu camii İznik'te yapılan en eski Osmanlı camileri tarzında son cemaât yeri ile tek kubbeli camilere benzemektedir. (24)

Caminin tambur yüksekliği hemen göze çarpar. Tambur pencerelerinin üzerindeki dolu kısımlar gayet kuvvetli bir saçak kornişini ile nihayet bulmaktadır. Bu tamburla pencerelerin arasındaki kaidelerin bombeli profilleri kubbeye yabancı tesir vermektedir. (Kesit : 1, Resim : 48)

(23) C.E Arseven : Türk Sanatı Tarihi cilt II say. : 418

(24) Oktay Aslanapa : Türk sanatı say. : 143 İstanbul 1955

Önünde iki minaresi vardır. Bu minareler caminin bitiminden sonra kalın görülerek dış taraftan traş olunmak suretiyle inceltilmiş ve o sırada esen şiddetli bir lodos rüzgârında 1238 de (1823) biri yarısından, diğeri dibinden yıkılmış daha sonra yeniden yapılmıştır. (25)

Gövdeleri yivli olan bu minareler birer şerefelidir. Külâhları boğumludur. (Resim : 49) Minareler Allaha yükselen bir niyaz halinde saf abidevi yapılardır.

Caminin kuzey ve güney dış yönlerinde diğ er büyük Barok camilerinde olduğu gibi yanlara doğru uzanan mahfiller vardır. Bunlar son cemaât yeri olarak kullanılmaktadır. Kible tarafından bir niş açılmıştır. Bu kısımlar sekizer sütunun taşıdığı yediş er çapraz tonozla örtülmüştür. (Resim : 50) (Plân : 10) (Kesit : 2-3)

Caminin batı tarafında yani son cemaât yerinin iki tarafında iki katlı hünkâr daireleri yer almaktadır. (Resim:49-50-52) (Kesit : 4) Bunlara camide olduğu gibi dış kapılarına mermer merdivenlerle çıkılmaktadır. Alt kısımlar, kemerler ve mermer sütunlar üzerine oturmuştur. Bu hünkâr dairelerinden sağdaki padişahın namaz kılması, soldaki ise dinlenmesi içindir.

Buradaki mermer sütunlar yüksek bir kaide üzerine oturmuştur. Mermer sütunlar taşıdıkları ağırlık altında çatlamamaları için alt ve üst başlarına tunç çemberler konmuştur. Sütun başlıkları diğ er Barok camilerinde olduğu gibi palmet yapraklarından meydana gelmiştir. (Resim : 50-52)

Caminin dış cephelerinde kuşların barınması için köşk şeklinde yapılmış olan küçük kuşluklar bulunmaktadır. Türklerin kuşlara karşı sevgisini gösteren bu yapılar aynı zamanda bir tezyinat mahiyetindedirler. (Resim : 47 - 51)

(25) M. Raif : Mirat-ı İstanbul say. : 77 İstanbul 1314

3 - İç Cephe

Caminin içi ruhlara ferahlık veren bir ölçüde ve aydınlıktadır.

Mihrap som mermerden olup bir hayli büyük ve ihtişamlıdır. Mihrap hücresinin üst kısmı dilimlidir. Bunun üstünde bir ayet bulunmaktadır. (Resim : 53) Mihrap önünde muhtelif boydaki Süleymaniye işi döğme piring şandanlar, beyaz mermerle çok güzel ahenk teşkil etmektedir. (Resim : 54) Bu mihrabın üst kısmından başlayan bir yazı frizi binayı üç tarafından dolanmaktadır. (Resim : 53)

Vâz kürsüsü de som mermerden yapılmış olup bir külâhı andırmaktadır. İtinâlı bir işçilik göstermektedir. (Resim : 55)

Minber de som mermerdendir. Dört sütun tarafından taşınmaktadır. Yekpare korkuluk levhalarının dış yüzlerinde üçer tane beyzi madalyon bulunmaktadır. Yandaki üçgen sahalar muhtelif silmelerle muhtelif üçgenlere ayrılmıştır. Bunların ortalarına da beyzi bir madalyon konulmuştur. Minberin külâhı konik bir şekilde olup ince uzundur. (Resim : 53)

Hünkâr mahfeli camiye girince sağ kısmındadır. Üzeri aynalı tonozla örtülmüştür. Yıldızlı kafesleri kısmen muhafaza edilmiştir. Korkuluk levhaları tamamen mermerdir. İtinâlı işçilik gösterir. Aynı zamanda buradaki duvarlarda kalem işleri görülür. Bugün burası kapatılmış olup restore edilmektedir. Bu yüzden resim çekmek mümkün olamamıştır.

Müezzin mahfelinin üzeri beş aynalı tonozla örtülmüş olup bunun üstünde kadınlar mahfeli yer alır. (Resim : 56-57) Kadınlar mahfeli ortada bir aynalı tonoz ve iki tarafında da birer kubbecikle örtülmüştür. Ortadaki aynalı tonozun büyüklüğü alt kattaki üç aynalı tonoz kadardır.

Kadınların namaz kıldıkları kadınlar mahfelinde kafesler görülmektedir. (Resim : 58) Müezzin mahfelinin altında ve camiye girilen kemerli kısmın üstünde devrinin güzel bir tahta işçiliği vardır. Kemerli bir çerçeve halinde dolanan bu tahta oyma, toplanmış bir perdeyi tasvir etmektedir. Nefti üzerine altın yaldızla süslenmiş oyma perdenin nakışları, püskülleri, katları ustalıkla işlenmiştir.

Bol miktarda mermer burada da kullanılmış, içten kadınlar mahfeline kadar lolan yükseklik mermer levhalarla kaplanmıştır. Pencere söveleri ve içleri mermerdir. Alt pencerelerin üstünden itibaren caminin üç tarafını dolanan mermer kuşak üzerine ayetler hâk olunmuştur. Yeşil zemin üzerine altın yaldızlı bu kabartma yazı camiye ayrı bir güzellik vermektedir. (Resim : 53) Bu kuşağın üstünden itibaren duvarlara, kubbeye yaldızlar ve tatlı renklerle devrinin nakışları resm olunmuştur. (Resim : 58)

Kubbe kalem işleri ile dilimlere bölünmüştür. Bunların aralarında yine kalem işleri bulunur. Kubbe göbeği ayetlidir. (Resim: 59) Duvarlarda yer yer görülen eski ve güzel yazılar yanında birçok da son devirlerde asılmış matbu âyetler vardır. Birçok camilerimizde olduğu gibi burada da bu matbu yazılar sanat zevkini ihlâl etmektedir.

Camiin kandil ve askı tertibatıda çok güzeldir. Hemen bütün kubbe boşluğunu dolduran ve insanın başına dökülecekmiş hissini veren bu kandiller, renkli askılar mabedi çok zevkli bir şekilde süslemektedir.

Cami bugün içten ve dıştan restore edilmekte olup buralarda iskeleler bulunmaktadır.

4 - Tezyinat

Alt pencerelerin üstündeki yazı frizinden sonra olan kısımlar tamamen renkli kalem işleri ile süslenmiştir. Duvarlarda yıldız ve yaprak motifleri, pendantsifler, son cemaat yeri ve mahfillerin üstlerinde hatai ve rumiler, kubbede hatai ve rumiler yanında geometrik motifler, pencere bördürlerinde ise yaprak ve Rozas motifleri görülür. (Resim:56-57-58-59-60-61)Camiinin kapı yanlarında ve iç mekânda kullanılan Rokoko motifleri artık daha çok sertleşmişlerdir. Akant yapraklarının üslûlaşması ise dikene benzemektedir.

Motifler beyaz zemin üzerine yapılmıştır. Burada tamamiyle koyu renkler kullanılmıştır. Bunlar koyu mavi, koyu yeşil, koyu kırmızı ve kirli sarıdır. Halen aslına uygun olarak restore edilmektedir.

V - MUKAYESE

Selimiye kışlasının tarih ve plân bakımından benzeri olan Kuleli kışlası ile mukayeseye geçmeden önce Kuleli kışlasından kısaca bahsetmek uygun olur.

KULELİ KİŞLASI

İstanbul'da Anadolu yakasında olup Kandilli ile Çengelköy arasındadır.

Kuleli'nin bulunduğu yerde Kanuni Sultan Süleyman tarafından yaptırılan bir saray vardı. Üçüncü Ahmed zamanında sadrazam İbrahim paşanın bu sarayın taşlarını Kağıthane'ye naklettirerek orada kendi sarayının inşasında kullanıldığını söylerler.

Önceleri bu kışlanın yerinde Bostancı başı odaları bulunurken 1244 (1829) Sultan İkinci Mahmud'un emri ile Hüsrev paşa tarafından kışla ahşap olarak yapılmıştır. Zamanla harap olan kışla Abdülmecit tarafından bir tarafı kârgir, diğer tarafı ahşap olarak yeniden yapılmıştır. Sultan Abdülaziz zamanında kışlanın bir cephesi daha kârgir olarak yenilenmiştir. 1289 (1874) senesinde kışla İdadi mektebi haline getirilmiş, Kırım harbi sırasında hastahane olmuş, 1295 (1900) de yine mekteb haline getirilmiştir. Mektebe müracaatın günden güne fazlalaşması üzerine denize nazir olan cephesine yeni bir kısım inşa olunmuştur. Halen burası Askeri lise olarak kullanılmaktadır.

Kışla genel olarak üç katlı inşa edilmiştir. Bodrum katı yalnız ön cephesi ile güney cephesinin bir kısmında mevcuttur.

Zemin kat binanın dört tarafında mevcuttur. Bahçe kısmına açılan koridorlardan geçerek bütün zemin katı dolaşmak mümkündür.

Birinci kat zemin katın aynısıdır.

Kuleli kışlasına batı cephesinde bulunan ve her iki yanda merdivenleri olan esas kapısından girilir. Bu kapı (Nizamiye kapısı) ile Zemin kata girilmiş olur. İç bahçede mevcut iki merdiven ve Nizamiye kapısındaki merdivenlerle Birinci kata çıkılır. Zemin katın ayrıca güney ve doğu kısmında servis kapıları mevcuttur.

Bina genel olarak dikdörtgen şeklinde inşa edilmişse de sonradan batı cephesine kuzey istikametinde olmak üzere batı cephesi büyüklüğünde kısım ilâve edilmiştir. Bu kısımda da Bodrum kat, Zemin kat ve Birinci kat mevcuttur. İnşa tarzı aynen batı cephesine benzer. Bir merdivenle katlara ve dış bahçeye çıkılmaktadır.

Kuleli kışlasında odalar genel olarak dış kenarlarda bulunmakta, koridorlar iç bahçeye bakmaktadır.

Güney ile doğu cephesinin Bodrum ve zemin katında ağaçtan yapılmış ve sık sık dikilmiş direkler mevcuttur. Bu direkler Zemin katın bir kısmında bulunmaktadır. Zemin kattaki bu kısım halen Kuleli Lisesinin yemekhanesi olarak kullanılmaktadır.

Binanın kuzey cephesi dış duvarları bırakılmak suretiyle tamamen sökülmiş restore edilmektedir.

Güney ve batı cephesi Zemin katı dersane olarak kullanılmakta bunların üzerinde Komutanlık katı ve yatakhane bulunmaktadır. Sonradan ilâve edilen kısmın Zemin katı gazino ve sinema salonu, Birinci katında laboratuvarlar vardır. (Plân : 11-12-13)

Selimiye ve Kuleli kışlaları geniş ve meyilli araziye oturtulduğundan her cephesindeki katları değişik olmuştur. Kuleli kışlası Selimiye kışlasına nazaran daha küçük olduğu halde yalnız bodrum katı değişik olmuştur.

Selimiye kışlasının dört cephesinde ayrı ayrı katlara açılan kapılar mevcut olduğu halde Kuleli kışlasında bu şekil birbirine eşit kapılar her cephede yoktur.

Selimiye kışlasının iç köşelerine birer tuvalet yapıldığı halde Kuleli kışlasının iç köşelerinde bu şekil tesisler yoktur. Yalnız iki iç köşede katlara çıkan merdivenler vardır.

Genel olarak her iki kışlada odalar dışı, koridorlar içe bakacak şekilde inşa edilmiştir.

Selimiye kışlasının dört köşesinde birer kule mevcut olduğu halde Kuleli kışlasında yalnız batı cephesinin iki ucuna birer kule inşa edilmiş fakat zamanla bu kuleler yıkılmıştır.

Her iki kışlada dikdörtgen plâna göstermektedir. Fakat Kuleli kışlasının kuzeyine ilâve edilen kısım kışlanın dikdörtgen şeklini bozmuştur.

Duvarlar, pencereler ve genel olarak inşa tarzı her iki kışlada aynıdır.

Selimiye kışlasının katlarında destek direkleri bulunmadığı halde Kuleli kışlasının halen yemekhane olarak kullanılan zemin katının doğu ve güney cephesinin bir kısmında bu destekler görülmektedir.

Selimiye kışlasının Nizamiye kapısı girişinde ikişerden dört sütun bulunduğu halde Kuleli kışlasının Nizamiye kapısında köşelerde üçerden ve diğerleri ikişerli olmak üzere onaltı sütun vardır.

Her iki kışlada da iç bahçe bulunmaktadır.

Üçüncü Selim tarafından yaptırılan Üsküdar Selimiye Camii ile yine aynı padişahın yaptırdığı Tophanede ki Nusretiye camii inşaat ve plân bakımından birbirine çok benzediğinden ikisinin mukayese-i uygun olur kanaatindeyim. Fakat önce Nusretiye camiinin özelliklerinden bahsetmek yerinde olur.

N U S R E T İ Y E C A M İ İ

Üçüncü Selim tarafından Tophane'de Arabacılar kışlası yanına yaptırılan ilk camii 1238 (1822) de çıkan yangınla tamamen yanmıştır. Yangından hemen sonra İkinci Mahmut daha büyük ve muhteşem bir camii inşasını emretmiş ve dört sene sonra bugünkü Nusretiye camii meydana gelmiştir. Bu camiin mimari Balyan ailesinden Kirkor Balyan'dır.

Nusretiye camiinin son cemaât yerine iki taraflı merdivenlerden çıkılmak suretiyle girilmektedir. Buranın üstü üç küçük kubbe ile örtülmüştür. Sağdaki kapıdan hünkâr dairesi ile mahfiline ve soldaki kapıdan da paşa dairesine geçilir.

Camiin plânı kare olup dört cephesindeki duvarlar üzerine birer büyük kemer örtülmüş ve köşe bingileri üstüne yüksekçe bir kasnak yapılarak üstüne de kubbe inşa edilmiştir. Kubbeye intikal pandantiflerle olmaktadır. Büyük kemerlerin açılma kuvvetini karşılamak üzere binanın köşelerine küp şeklinde karınlı ve Barok üslûbunda birer ağırlık kulesi yapılmıştır.

Camiin kible tarafındaki mihrab kısmı dışarı taşkın olup, bir yarım kubbe ile örtülmüştür. Narin olarak yapılan iki minarenin de ikişer şerefesi vardır.

Camiin içinde ve kapının üstünde bir müezzin mahfili vardır. Minberi ve mihrabı mermerdendir. Mihrap palmetlerle süslenmiştir.

Nusretiye camiin içinde bütün her tarafı dolaşan tezyini yazılar bulunmaktadır.

Camiin doğu ve batı dış yönlerinde üzerleri çapraz tonozla örtülü ve son cemaât yeri vazifesini gören mahfiller vardır. (Plân:14)

Selimiye ve Nusretiye camileri kışla camii olarak yaptırıldığından her ikisinde de hünkâr daireleri mevcuttur. Her iki caminin hünkâr dairelerinde örtü sistemi olarak çift meyilli çatı kullanılmıştır.

Her iki caminin dış kısımlarında üzerleri çapraz tonozla örtülü açık mahfiller bulunmaktadır.

Selimiye ve Nusretiye camilerinde dört beden duvarı üzerine birer büyük kemer inşa edilerek, köşelere yapılan bingilerle kemerlerin teşkil ettiği kaide üzerine bir tek kubbe inşa edilmiş ve kare mekândan kubbeye geçiş pandantiflerle olmuştur.

Bütün barok camilerinde görülen ağırlık kuleleri bu camilerde de mevcuttur.

İnşa malzemesi olarak her iki camide de kesme küfeki taşları kullanılmıştır.

Selimiye caminin son cemaât yeri beş tekneli tonozla örtüldüğü halde Nusretiye camiinde bu kısım üç küçük kubbe ile örtülmüştür.

Selimiye camiinde müezzin mahfeli beş aynalı tonozla örtülmüş ise de Nusretiye camiinde bu kısım beş çapraz tonozla örtülüdür.

Selimiye camii merdivenleri bir bütün halindedir. Halbuki Nusretiye camii merdivenleri iki taraflıdır.

Selimiye caminin mihrap kısmı dikdörtgen bir çıkıntı şeklinde olup üzeri bir aynalı tonozla örtülüdür. Nusretiye camiinde ise mihrap kısmı yarı yuvarlak taşkın olup üzeri bir yarım kubbe ile örtülüdür.

Her iki caminin iç kısımlarında bütün binayı çepeçevre dolanan bir yazı frizi bulunmaktadır.

Bu iki camide de revaklı bir iç avlu yoktur.

VI - N E T İ C E

Geniş ve meyilli bir araziye inşa edilen Selimiye kışlası her yönü ile İstanbul'a ve Marmara'ya hâkim bir durumda bulunmaktadır. Araziye uygun olarak katlarının değişik yapılışı sebebi ile her kat diğer katın manzarasını kapamamakta ve ahenkli bir şekilde cepheler birbirini tamamlamaktadır. Böylece bina tam bir ahenk ve mükemmel ölçüler içinde mimari bir bütün meydana getirir. Her kısmın kendi içindeki ölçüleri ile binanın bütününde ki nispetler o kadar güzel ve mükemmeldir. Kışlanın Barok Rönesans bir mimari karakter taşıdığı söylenebilir. Esas kütlede Rönesans hatları hâkim olmakla beraber kulelerde Barok tesiri görülmektedir.

Her katta mevcut olan pencereler, geniş koridorlar ve büyük odalar insana ferahlık vermektedir. Bilhassa iç mekânın dış mekâna sık pencerelerle açılması kışlanın önemini teşkil eder.

Selimiye kışlasının kapladığı arazinin geniş oluşu hava cereyanlarının akımını sağlamakta ve dolayısıyla yaz aylarının en sıcak günlerinde dahi binanın içi serin olmaktadır. Duvarların çok kalın oluşu sıcak ve soğuğu kışlanın içine nüfus etmesini önlemektedir.

Genel olarak kışlalar Osmanlı devrinde büyük ölçüde yapılmıştır. Selimiye kışlası ise Osmanlı imparatorluğu devrinin en büyük, sade ve fakat zarif görünüme sahip olanıdır. Bu kışlada süslemeden ziyade sadelik esas olmuştur.

Selimiye kışlası araziye uydurulmak sureti ile mimari bir bütün şeklinde inşa edilmiştir. Dört köşesinde bulunan kuleler kışlaya bir heybet vermekte ve kışlanın Marmara ve Boğaz'a hakimiyetini sağlamaktadır.

Selimiye camii Selimiye kışlasının yanında İstanbul ve Marmara'ya hâkim bir tepede inşa edilmiştir.

Camiin kare bir plân gösterdiği ve bundan başka mimarinin tabiatla tam bir ahenk içinde olduğu anlaşılmaktadır.

Dahili mimari ise ibadete gelenlerin huzur ve rahatını en mükemmel şekilde temin edecek tarza tanzim edilmiştir.

Tabiat içinde ve tabiatla beraber olma düşüncesi mükemmel bir şekilde görülebilir.

Camii gayet büyük olarak inşa edildiğinden her taraftan görülmekte ve bilhassa vapurla geçerken camiin Selimiye kışlası avlusu içindeymiş gibi ahenkli tam bir manzara teşkil etmektedir. Camide Barok sanatının çeşitli mimari özelliklerini görmek mümkündür.

Camiin dış yönündeki açık mahfiller camiin dışa açılması bakımından önemlidir.

Selimiye camiinin ön kısımlarını kapayan müstemilatlarıyla insanda adeta iki katlı bir ev intibasını uyandırmaktadır.

Camiin dıştan görünüşünde daha ziyade dikine ve enine dikdörtgen şekiller göze çarpar.

Binanın dıştan ve içten oldukça ihtişamlı bir görünüşü vardır. Fakat mekân pek de ferah ve aydınlık sayılmaz. Bununla beraber umumi bir olgunluk seziliyor.

Netice olarak şunu söyleyebiliriz ki; Selimiye kışlası ve Selimiye camii hâkim bir manzaraya kurulmakla önemini bir kat daha arttırmaktadır. Gayet sade olan Selimiye kışlasını, yanbaşında bulunan barok tezyinatı ile süslü Selimiye camii tamamlamaktadır.

VII - BİBLİYOGRAFYA

- Arseven, Celâl Esat Türk Sanatı Tarihi-İstanbul
- Ayvansarâyi, Hafız Hüseyin Hadikatülcevami-İstanbul 1866
- Dallaway Constantineple, Ancient and Modern-Paris
- E. Diez-Oktay Aslanapa Türk Sanatı-İstanbul 1955
- İnciciyan Bizans Sayfiyeleri-İstanbul
- E. Ç. Kömürcüyan XVII. asırda İstanbul Tarih-İstanbul 1952
- Kuban, Doğan Türk Barok Mimarisi Hakkında bir Deneme
İstanbul 1954
- Loir, Du Les Voyages du Sievr Du Loir-Paris
- B. Miller The Sublime Porte-Londra 1931
- M. Raif Mirat-ı İstanbul-İstanbul 1314
- III ncü Selim Rûznamesi Topkapı Saray Arşivi
- Şehsuvaroğlu, Hâluk Asırlar Boyu İstanbul-İstanbul
Cumhuriyet Gazetesi İlâvesi
- Ülgen, Ali Saim İstanbul ve eski Eserleri-İstanbul 1933

VIII - PLÂN, KROKİ, ŞEKİL, KESİT ve RESİMLERİN LİSTESİ :

P L Â N

1. Vaziyet plânı
2. Selimiye Kışlası Genel Plânı
3. " " Cepheleri
4. " " Kesit Plânı
5. " " İkinci Bodrum kat plânı
6. " " Birinci Bodrum Kat Plânı
7. " " Zemin Kat Plânı
8. " " Komutanlık Katı Plânı
9. " " İç Bahçe Plânı
10. Selimiye Camii Plânı
11. Kuleli Kışlası Bodrum Kat Plânı
12. " " Zemin Kat Plânı
13. " " Birinci Kat Plânı
14. Nusretiye Camii Plânı

K R O K İ

1. Selimiye Camii Vaziyeti

Ş E K İ L

1. Selimiye Camii taş duvar rölevesi
2. " " " " "

K E S İ T

1. Selimiye Camii Tamburu
2. " " Kuzey cephesi
3. " " Güney Cephesi
4. " " Doğu Cephesi

R E S İ M :

1. Selimiye'nin umumi görünüşü
2. Kadıköy cephesi
3. Boğaz cephesi
4. Kadıköy cephesinin sağ kısmı
5. " " Sol kısmı
6. Boğaz cephesinin sol kısmı
7. " " sağ kısmı
8. Komutanlık cephesinin orta ve sağ kısmı
9. " " sol kısmı
10. " " sağ kısmı ve F.Nightingale kulesi
11. " " orta ve sol kısmı
12. Marmara ve Kadıköy cepheleri
13. Marmara cephesi
14. " " sağ kısmı
15. " " " "
16. " " Sol kısmı
17. " " " "
18. Boğaz cephesinin içten görünüşü ve mutfak
19. Komutanlık cephesinin iç bahçeden görünüşü ve mutfak
20. İç cephe ve tuvaletler
21. Boğaz cephesi portali
22. Kadıköy " "
23. Koridor pencerelerinden görünüş
24. Şamdan yerleri
25. Marmara cephesinde pencere şebekesi
26. Marmara cephesi portali

27. Komutanlık cephesi portali
28. Koridor
29. Kuleden iç görünüş
30. Kule terası şebekesi
31. F,Nightingale'nin odası
32. İç bahçedeki çeşme
33. Tavlalar (ahırlar)
34. Selimiye çeşmesi
35. " " Kitabesi
36. Selimiye camii doğu avlu kapısı
37. " " " " duvarı
38. " " avlusundaki mezarlık
39. " " esas giriş kısmı
40. " " Son cemaât yeri tonozları
41. " " batı kapısının kitabesi
42. " " batı kapısı tokmakları
43. " " Kubbesi
44. " " kuzey cephesi
45. " " güney cephesi
46. " " kuzey cephesi
47. " " kuzey ve doğu cephelerinin birleştiği köşesi
48. " " batı cephesi
49. " " güney cephesi ve güney hünkâr dairesi
50. " " kuzey galerisi ve hünkâr dairesi
51. " " doğu ve kuzey birleşim köşesi
52. " " kuzey hünkâr dairesi
53. Selimiye camii mihrap ve minberi
54. " " mihrabı
55. " " vaiz kürsüsü
56. " " Kadınlar mahfeli
57. " " " "
58. " " " "

59. Selimiye camii kubbесinin içten görünüşü

60. " " Kalem işleri

61. " " " "